

УДК 159.9:305]:316.614-053.6

Formation of gender identification in the process of socialization of adolescents

Формування гендерної ідентифікації у процесі соціалізації підлітків

Olena Rybalka

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Crisis Psychology

Nina Atamanchuk

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Crisis Psychology

Олена Рибалка

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри кризової психології
E-mail: rybalkae94@gmail.com

ORCID iD 0009-0000-8884-407X

Ніна Атаманчук

кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри кризової психології
E-mail: nina.atamanchuk@gmail.com

ORCID iD 0000-0002-8332-075X

Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

2 Ostrogradskoho str., Poltava, 36000

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
Остроградського, 2, Полтава, 36000

Abstract

The article describes the essence of gender identification in the process of socialization of adolescents. The social transformations taking place in modern society are changing the established ways of life, social norms, and ideological structures that define them, as well as attitudes toward them. These transformations have a significant impact on the formation of the individual, his or her status and position in society, professional development, and family roles. The purpose of the article is to substantiate the conditions for the formation of gender identification in the process of socialization of adolescents based on a gender approach, which is implemented in the family, school, and society. The concepts of gender and gender culture are highlighted. Attention is focused on the rapid increase in the percentage of so-called civil marriages, which lead to an increase in the number of single mothers and disorientation of sex education of children in the family. In these marriages, young people are not responsible for an “artificial” family, do not strive to have and raise children, and live together to satisfy their sexual needs. Relationships formed in this way are perceived and evaluated differently by boys and girls. Thus, among the 40 adolescent males surveyed, 70% were in favor of civil marriage, while 30% were against it. Among female adolescents, 31.5% approve of civil marriages, and 68.5% are against them. The results show that boys are more loyal to free, unencumbered relationships, but girls also perceive them quite favorably, not fully realizing that it is the woman who is socially and personally more vulnerable in such a situation. It has been found that adolescents show a high awareness of their personal identity through various aspects, such as gender perceptions, social roles, moral values, and interests. They are actively rethinking their place in society and their own views, which indicates their developed self-awareness and readiness to interact with the world around them. It is concluded that the rapid development of technology, diverse cultural influences, and new forms of communication create a unique environment in which gender norms and stereotypes are constantly being revised and evolved. This process is of particular importance for adolescents, as they are actively in the phase of self-determination and personal development. Understanding the gender aspects of

social interaction among this group will help to identify and address the problems of inequality and discrimination at the initial stages of their occurrence. Prospects for further research of the problem are seen in the study of the influence of gender factors of adolescents on self-determination in modern society.

Keywords: gender, identity, society, socialization, construct, personality, adolescents.

Анотація

У статті описано сутність гендерної ідентифікації в процесі соціалізації підлітків. Суспільні трансформації, що відбуваються в сучасному суспільстві змінюють усталені способи життєдіяльності, суспільні норми та ідеологічні конструкції, що їх визначають, а також ставлення до них. Ці трансформації значно впливають на формування особистості, її статус та становище в соціумі, професійне становлення, сімейні ролі. Метою статті є обґрунтування умов формування гендерної ідентифікації в процесі соціалізації підлітків на основі гендерного підходу, реалізація якого здійснюється в сім'ї, школі, соціумі. Висвітлено поняття гендер, гендерна культура.

Закцентувано увагу на стрімкому збільшенні відсотку так званих громадянських шлюбів, які призводять до збільшення кількості самотніх матерів та дезорієнтації статевого виховання дітей в сім'ї. В цьому шлюбі молоді люди не несуть відповідальності за «штучну» сім'ю, не прагнуть до народження і виховання дітей, а живуть разом, щоб задовольняти свої сексуальні потреби.

Відносини, що складаються таким чином, по-різному сприймаються й оцінюються юнаками та дівчатами. Так, серед 40 опитаних підлітків (чоловічої статі) 70 % висловилися за громадянські шлюби, а 30% – проти. Серед підлітків (жіночої статі) схвалюють громадянські шлюби 31,5%, проти – 68,5%.З отриманих результатів бачимо, що юнаки більш лояльні щодо вільних, необтяжливих стосунків, проте й дівчата сприймають їх досить схвально, не в

повній мірі усвідомлюючи, що саме жінка в такій ситуації є соціально та особистісно більш вразливою.

Встановлено, що підлітки виявляють високу усвідомленість своєї особистої ідентичності через різні аспекти, такі як гендерні уявлення, соціальні ролі, моральні цінності та інтереси. Вони активно переосмислюють своє місце в суспільстві та власні погляди, що свідчить про їхню розвинену самосвідомість і готовність до взаємодії з навколишнім світом.

Зроблено висновок, що швидкий розвиток технологій, різноманітні культурні впливи та нові форми комунікації створюють унікальне середовище, в якому гендерні норми і стереотипи постійно переглядаються та еволюціонують. Для підлітків цей процес має особливе значення, адже вони активно перебувають у фазі самовизначення та становлення особистості.

Розуміння гендерних аспектів соціальної взаємодії серед цієї групи дозволить виявити та вирішити проблеми нерівності та дискримінації на початкових етапах їх виникнення.

Перспективи подальшого вивчення проблеми вбачаємо у вивченні впливу гендерних чинників підлітків на самовизначення в сучасному суспільстві.

Ключові слова: гендер, ідентичність, суспільство, соціалізація, конструкт, особистість, підлітки.

Вступ

Питання формування гендерної ідентифікації у процесі соціалізації підлітків є актуальною для змісту освіти та виховання, як основної задачі соціалізації статі. Виховання дітей як дівчаток і хлопчиків завжди було в центрі уваги психолого-педагогічної теорії та практики, адже уявлення про «жіноче» і «чоловіче» в сім'ї й суспільстві опосередковує культуру кожного народу.

Гендер – це складний соціокультурний конструкт, який відображає відмінності в ролях, поведінці, ментальних і емоційних характеристиках чоловічого та жіночого, або соціо-статеві характеристики статі. Гендер розуміють як організовану модель соціальних відносин між чоловіками і

жінками на біологічному, соціальному та психологічному рівнях (Патріарх, 2020).

Отже, гендер – це соціально-психологічне поняття, яке визначає статус людини з погляду фемінності або маскулінності.

У світі культурологічного підходу до формування особистості, коли актуалізується процес відродження нації, людина прилучається до культури взаємовідносин, засвоюючи статеві ролі тому, що саме в культурі формується гендерна поведінка, концепція чоловічої та жіночої психології. Становлення особистості передбачає статево-гендерну ідентифікацію, коли хлопчик розвиває в собі риси чоловіка, дівчинка – жінки.

Гендерна культура – це система соціально-психологічних умов існування суспільства, що сприяла становленню чоловіка і жінки як рівних соціальних істот.

Нормативи поведінки, виконання чоловіками і жінками певних сімейних і соціальних ролей свідчать наскільки воно є демократичним, обумовлюють зміст і характер гендерної ідентичності.

Мета статті полягає в обґрунтуванні умов формування гендерної ідентифікації в процесі соціалізації підлітків на основі гендерного підходу, реалізація якого здійснюється в сім'ї, школі, соціумі.

Виклад основного матеріалу

Проблемами гендерної ідентифікації займалися О. Кікінеджи – гендерна ідентифікація може розглядатися як само референція функціонального та ідеального Я в самовизначенні статево-рольових властивостей. Набуття гендерної ідентичності передбачає високу сформованість (стійкість) смислових і регуляторних засад поведінки, здійснення гендерного самовизначення і самоорганізації (Кікінеджи, 2011). М. Боришевський – соціостатеві приписи та нормативи поведінки інтеріоризуються суб'єктом діяльності у процесі онтогенезу, набуваючи суб'єктивного осмислення, переживання гендерної ролі, яке проявляється в процесі єдності поведінки і самосвідомості (Боришевський, 1996). За словами Заграй Л.Д., гендерна ідентичність починає формуватися вже

з моменту народження дитини, коли на основі зовнішніх статевих ознак визначається її офіційна статева класифікація, що фіксується в документах або паспорті (Заграй, 2019). Мітіна С. наголошує, що вирішальну роль у становленні гендерної ідентичності підлітків має виховання в повній сім'ї, де є зразки як чоловічої, так і жіночої поведінки, при цьому значимий вплив батька на становлення статево-рольової ідентичності дитини (Мітіна, 2020). Н. Пелих доводить, що сприятливий статево-рольовий розвиток як хлопчиків, так і дівчаток вимагає наявності як жіночого, так і чоловічого зразка поведінки (Пелих, 2013). А. Мирошніченко доводить – у процесі гендерної соціалізації індивід засвоює передусім колективні, загально визнані норми, які на підсвідомому рівні спрямовують його поведінку (Мирошніченко, 2011).

Підлітковий вік вважається ключовим не тільки для становлення особистості, але і для формування гендерної ідентичності (Шлянчак, Тінін, 2023; Chu, 2022). Змінюється форма тіла, розширюються знання про себе та інших, відбувається експериментування з ролями чоловіка і жінки.

У підлітковому віці відбувається орієнтація на зразки чоловічої та жіночої поведінки, наповнення їх духовними і моральними цінностями, формування гендерної самосвідомості, гендерної ролі.

Гендерний розвиток особистості завжди включає суспільний і культурний аспекти. Гендерна соціалізація є процесом засвоєння норм, правил поведінки, установок, що відповідають культурним уявленням про ролі, положення та покликання чоловіка і жінки.

Процес соціалізації особистості починається з дня народження дитини. Це спостерігається у кольорі одягу, іграшках, різних вимогах до поведінки хлопчиків і дівчаток.

Згідно з психологічними дослідженнями саме дорослі нав'язують свої статево співвіднесені ігри та іграшки. Батьки часто по різному спрямовують і регулюють поведінку хлопчиків і дівчаток. Вони заохочують дослідницьку діяльність хлопчиків, прагнення до перемог, конкуренції. Їхня вербальна і

фізична агресія у досягненні мети схвалюється, а така поведінка дівчинки засуджується.

Відомо, що істотні зміни в ціннісних орієнтаціях дитини відбуваються в кінці молодшого шкільного віку. Тому саме на межі переходу до підліткового віку, коли відбувається усвідомлення себе як особистості, соціальні інститути відіграють важливу роль у формуванні гендерної ідентифікації. Це проявляється в тому як себе поведуть чоловіки і жінки в сучасному суспільстві.

Аналіз особливостей гендерної самоосвіти підлітка передбачає їхній розгляд у процесі безперервного розвитку, удосконалення під час взаємодії із соціумом. У взаємодії особистості та середовища необхідно враховувати два вирішальні і взаємопов'язані моменти: по-перше характер впливу на підлітка обставин його життя; по-друге активність особистості самого підлітка, який сприйматиме, або не сприйматиме ці обставини. При цьому вирішальний вплив на гендерний розвиток підлітка будуть мати відносини людей, у сфері дій яких він перебуває, – це сім'я, школа, соціальне оточення. Особистість підлітка включається у ці стосунки у процесі спілкування та навчальної діяльності, а тому неминуче пристосовується до них, спочатку несвідомо, а потім свідомо.

У сучасних підлітків формування гендерної ідентифікації відбувається по різному. В першу чергу сім'я відіграє вирішальну роль, де формуються основні еталони маскулінності і фемінності. Погоджуємося з А. Мирошниченко, усвідомлення і розуміння гендерної ролі, закономірно, відсутність у найближчому оточенні дитини одного з батьків, одного зі зразків гендерної поведінки ускладнює розвиток його гендерної ідентичності (Мирошниченко, 2014).

На жаль, сьогодні Україна знаходиться в глибокій демографічній кризі ознаками якої є: різке зниження показників шлюбності та підвищення розлучень; поширення бездітності й одностатевості, безшлюбного материнства; розповсюдження офіційно не оформлених статевих та шлюбно-сімейних стосунків (так званих, громадянських шлюбів). Дедалі більше стає кризових сімей, непокоїть нестабільність молодих шлюбів. Більше половини молодих

сімей розлучається, не проживши у подружньому житті й року. Розлучення батьків у першу чергу травмує психіку дітей, впливає на їх поведінку, соціальну адаптацію, формування гендерної ідентичності. Частіше неповна сім'я – це сім'я без батька. Н. Максимова, яка розглядаючи проблему якості «образу батька» і його вплив на становлення гендерної ідентичності підлітка наголошує, що навіть за фізичної відсутності батька психологічно він завжди присутній у сім'ї у формі «образу», певного символу або міфу (Максимова, 2017).

Хлопчики, які ростуть у цих умовах, мимоволі засвоюють жіночі зразки поведінки, що надалі може ускладнити процес їхнього соціального становлення. Згодом, з усвідомленням своєї чоловічої належності, вони можуть створювати собі досить далекі від дійсності уявлення про суто чоловічі форми спілкування та поведінки як цілком протилежні до жіночих. У цих уявленнях мужність часто виступає як агресивність, грубощі, зухвальство. Такі хлопці намагаються виховувати в собі тільки «чоловічі риси», що обертається надмірною самовпевненістю, невизнанням авторитетів, нестримністю, труднощами спілкування з оточуючими людьми, порушенням поведінки.

У дівчаток із неповних сімей у майбутньому виникатимуть труднощі в розумінні осіб чоловічої статі, зокрема чоловіків та синів. У них спостерігається підвищена замкнутість і недовірливість (Васютинський, 1996).

Отже, ключову роль у формуванні гендерної ідентичності підлітків відіграє виховання в повній сім'ї, де наявні моделі як чоловічої, так і жіночої поведінки, причому батько має значний вплив на становлення статево-рольової ідентичності дитини. У неповних сім'ях підлітки позбавлені таких моделей взаємодії, що негативно позначається на формуванні їхньої гендерної ідентичності та ускладнює процес соціалізації загалом.

На сьогодні, в українському суспільстві відмічається пропаганда через засоби масової інформації західної системи цінностей, які руйнують традиційні моделі статево-рольової поведінки, включаючи і сімейні. Особливо непокоїть втілювана на екрані ідея вільних стосунків, що розглядаються як природні

взаємини між молоддю. Одним із її наслідків бачиться стрімке збільшення відсотку так званих громадянських шлюбів, які призводять до збільшення кількості одиноких матерів та дезорієнтації статевого виховання дітей в сім'ї. В цьому шлюбі молоді люди не несуть відповідальності за «штучну» сім'ю, не прагнуть до народження і виховання дітей, а живуть разом, щоб задовольняти свої сексуальні потреби.

Відносини, що складаються таким чином, по-різному сприймаються й оцінюються юнаками та дівчатами. Так, серед 40 опитаних підлітків (чоловічої статі) 70 % висловилися за громадянські шлюби, а 30% – проти. Серед підлітків (жіночої статі) схвалюють громадянські шлюби 31,5%, проти – 68,5%. З отриманих результатів бачимо, що юнаки більш лояльні щодо вільних, необтяжливих стосунків, проте й дівчата сприймають їх досить схвально, не в повній мірі усвідомлюючи, що саме жінка в такій ситуації є соціально та особистісно більш вразливою.

Відомо, що підлітковий вік є особливо чутливим до особливостей соціального оточення, яке визначає формування гендерної ідентичності підлітка. Зміни, що відбуваються в нашій країні, змінили і структуру становлення особистості підлітка. Якщо раніше вони цікавилися комп'ютерними клубами, дискотеками, спортом, то на сьогодні їх більше цікавить майбутнє, визначення професії, матеріальне забезпечення, коло віртуальних спілкувань. При цьому, вирішальним впливом на гендерний розвиток підлітка має соціальне оточення, в якому він перебуває.

У підлітковому віці потреба у самоствердженні і самовираженні знаходить вихід або в організованих колективах, де керівник стає старшим товаришем, або у неформальних групах. І в тих, і в інших формуються різні ідеали поведінки і спілкування між статтю, еталони мужності і жіночості (Атаманчук, Мирошніченко, Сахно, 2013).

Переконані, що на формування гендерної ідентичності найбільший вплив має сім'я, в якій атмосфері виховується дитина, які соціальні ролі виконують батько і мати. Багато психологів вирішальним у набутті дитиною гендерної

ідентифікації називають період трьох років, коли дитина ототожнює себе відповідної статі.

Але якщо дитина зростає в неповній сім'ї, частіше без батька, то хлопчик часто засвоює жіночі стереотипи поведінки, які в подальшому будуть впливати на стосунки в його сім'ї і виконання соціальних ролей. Також значний вплив батька на формування фемінності у дочки, як представника протилежної статі. Саме перший батько оцінює жіночність дочки і впливає на її гендерну ідентичність.

Спостерігаючи за рольовою поведінкою батька і матері діти засвоюють ці ролі. Потрібно зауважити, що на формування гендерної ідентичності впливає не наявність батька в сім'ї, а якість виконання ролі чоловіка та батька. Якщо в сім'ї панує атмосфера любові та злагоди між подружжям то діти в майбутньому також будуть прагнути створити таку сім'ю. Часто підсвідомо дівчина хоче бачити в майбутньому чоловікові риси свого батька, а хлопець матері.

Значно впливає на формування гендерної ідентифікації шкільне середовище. Саме в школі через навчально виховний процес активно реалізується статево-рольова парадигма гендерної соціалізації учнів (Рибалка, 2007; 2008).

Наші спостереження дають підстави стверджувати, що більше часу підлітки спілкуються і вирішують свої проблеми з мамою. У дитячому садочку всі вихователі жінки, в школі, ЗВО також жінки. Але тільки чоловік в силу своєї маскулінності є прикладом для наслідування. Він може навчити хлопчика як ставитися до протилежної статі, заробляти гроші, нести відповідальність за свою сім'ю. Хоча на сьогодні у багатьох українських сім'ях чоловік і дружина працюють і інколи заробітна плата дружини більша ніж чоловіка.

З метою з'ясування особливостей формування гендерної ідентифікації в процесі соціалізації підлітків на основі гендерного підходу, реалізація якого здійснюється в сім'ї, школі, соціумі нами було проведено опитування, яке здійснювалось на базі ЗЗСО м. Полтава. Дослідження проводилось у 2024 році.

Загальна вибірка склала 80 респондентів віком (13-14 р.), з них 45 дівчат та 35 хлопців.

Нижче подаємо результати опитування.

Так, на запитання анкети «Обґрунтуйте відмінності понять: гендер, стать» були отримані такі результати 52% опитаних відповіли, що поняття «гендер» означає соціальна роль у суспільстві, яку виконує чоловік і жінка; 45% – це соціальний конструкт; 3% не відповіли. Стосовно поняття «статі» 66% відповіли, що стать залежить від вроджених біологічних ознак статі; 23 % визначається на основі біологічних характеристик; 11% визначається при народженні дитини.

«Доведіть наявність гендерної асиметрії в гендерному суспільстві: в освіті – 83% жінки, і тільки , на жаль, 17% чоловіки; в культурі – 57% жінки, 43% чоловіки; в політиці – 82% чоловіки, 18% жінки; в економіці – 53% чоловіки, 47% – жінки; в законодавстві – 78% чоловіки, 22% – жінки.

На питання анкети «Визначте вплив різних стосунків на розвиток уявлень дітей про «жіночність» та «мужність» були отримані такі результати: батьки – 56%, з учителі – 18%, брати і сестри – 11 %, однолітки – 15%.

На запитання анкети «Позначте буквами Ч і Ж ролі, які виконуються чоловіками і жінками» 96% підлітків відповіли, що і чоловіками і жінками виконуються ролі такі як: народжувати і виховувати дітей; заробляти гроші для сім'ї; облаштовувати побут; керувати країною; створювати закони для країни; вирішувати сімейні суперечки; забезпечувати порядок у країні; допомагати людям вирішувати психологічні проблеми.

На запитання анкети «Які якості Ви цінуєте в чоловіках і жінках?»: в чоловіках – 94% досліджуваних відповіли, що цінують такі якості як мужність, відповідальність, чесність; 6% – доброту, щирість; у жінках – щирість, чесність, доброту – 44 %; творчість, красу, наполегливість – 38%; ніжність, справедливість – 18%.

На запитання «Від чого найбільше залежить формування гендерної свідомості дитини?» отримано такі відповіді: засоби масової інформації – 16 %,

національних традицій –11 %, масової культури – 10 %, телепередач – 8 %, кіногероїв –12 %, сім'ї – 45% .

На запитання анкети «Охарактеризуйте ставлення вчителів до навчальних успіхів хлопців і дівчат у школі» 95% опитаних відповіли, що вчителі однаково ставляться до навчальних успіхів дівчаток і хлопчиків, а 5% досліджуваних переконані у більш поблажливому ставленні до дівчат.

На запитання анкети «Чи вважаєте Ви, що чоловіки і жінки страждають від гендерних стереотипів і норм, поширених у нашому суспільстві?» 86% підлітків відповіли, що страждають як жінки так і чоловіки.

Безсумнівно, гендерні аспекти соціальної взаємодії підлітків у сучасному світі є однією з найбільш актуальних тем, оскільки суспільство зазнає значних змін у поглядах на гендер та гендерні ролі. Швидкий розвиток технологій, різноманітні культурні впливи та нові форми комунікації створюють унікальне середовище, в якому гендерні норми і стереотипи постійно переглядаються та еволюціонують. Для підлітків цей процес має особливе значення, адже вони активно перебувають у фазі самовизначення та становлення особистості.

Висновки

Отже, проблема гендерної соціалізації є однією з найважливіших і актуальних у психології. Гендерну соціалізацію розглядають як складний багатогранний процес, що відбувається через інтеріоризацію гендерних установок, норм і правил поведінки, які формуються під впливом соціального контексту, гендерних стереотипів, традицій. На становлення гендерної ідентичності у підлітковому віці впливають різні соціально-психологічні чинники, які не завжди є позитивним. Зокрема, проблеми гендерного розвитку та суперечності в процесі соціалізації можуть призводити до гендерних дисгармоній і рольових конфліктів. Суспільні стереотипи щодо чоловічих та жіночих гендерних ролей обмежують підлітка у його самореалізації, впливаючи на гендерний розвиток. Розуміння закономірностей цього процесу дозволяє оптимізувати його та зменшити кількість проблем і протиріч на шляху до гармонійного розвитку дитини підліткового віку.

У підлітковому віці з'являється потреба в прийнятті та відтворенні гендерних стереотипів, що може впливати на психологічний стан та соціальну взаємодію молоді. Формування гендерної ідентичності підлітків відображає вплив групових цінностей та стереотипів, які спрямовують індивіда до певних моделей поведінки та визначають його соціальну роль.

Під час проведеного опитування нами встановлено, що підлітки виявляють високу усвідомленість своєї особистої ідентичності через різні аспекти, такі як гендерні уявлення, соціальні ролі, моральні цінності та інтереси. Вони активно переосмислюють своє місце в суспільстві та власні погляди, що свідчить про їхню розвинену самосвідомість і готовність до взаємодії з навколишнім світом.

Розуміння гендерних аспектів соціальної взаємодії серед цієї групи дозволить виявити та вирішити проблеми нерівності та дискримінації на початкових етапах їх виникнення.

Перспективи подальшого вивчення проблеми вбачаємо у вивченні впливу гендерних чинників підлітків на самовизначення в сучасному суспільстві.

Конфлікт інтересів. Автори статті заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ, ЩО РОЗКРИВАЮТЬ ПРОБЛЕМУ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Атаманчук Н. М., Мирошніченко А.В., Сахно М.Т. (2013). Соціально-психологічні характеристики суб'єкта спілкування з різною гендерно-рольовою поведінкою: Методичні рекомендації для студентів педагогічних закладів, соціальних педагогів, психологів. Полтава, 53 с.
2. Боришевський М.Й. (1996). Виховання у дітей статевої самосвідомості [Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини: наук.-метод. збірник]. К.: Інститут змісту і методів навчання, 168 с.
3. Васютинський В.О. (1996). Хлопці і дівчата: статево-рольове виховання у родині [Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку

дитини: науково-методичний збірник] / За ред. Т.В. Говорун. К.: Інститут змісту і методів навчання, С. 59-69.

4. Заграй Л.Д. (2019). Теорії гендеру: Гендерні дослідження у психології: навчальний посібник. Івано-Франківськ, 264 с.

5. Кікінежді О. М. (2011). Гендерна ідентичність в онтогенезі особистості: Монографія / О. М. Кікінежді. Тернопіль. : Навчальна книга-Богдан, 400 с.

6. Максимова Н.Ю. (2017). Психологія соціальної роботи із проблемними сім'ями : навчальний посібник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 463 с.

7. Мітіна С. В. (2020). Особливості гендерної соціалізації підлітків із неповних сімей. [Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського]. Серія: Психологія Том 31 (70). № 4. С.121-125.

8. Мирошниченко А.В. (2014). Основні інститути гендерної соціалізації підлітків. [Актуальні проблеми психології: зб. наук. пр. Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України]. Том 11. Вип. 10. С. 15–26.

9. Мирошнеченко А. В. (2011). Гендерна соціалізація як процес формування гендерної ідентичності особистості [Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна]. № 985. Сер.: Психологія / за ред. О. Ф. Іванової. Вип. 48. Харків: ХНУ, С. 103-107.

10. Патріарх В.О. (2022). Інтерпретація терміна гендер у сучасному науковому дискурсі [Полігранна філологія без кордонів], С. 262-268

11. Пелих Н.С. (2013). Особливості статево-рольової соціалізації підлітків з повних та неповних сімей [Проблеми сучасної психології]. Вип. 22. С. 445–457.

12. Рибалка О.Я.(2007). Виховання у підлітків культури міжстатевих стосунків [спецкурс для студентів біологічних факультетів]. Полтава, 136 с.

13. Рибалка О.Я. (2008). Особливості статевого виховання дітей у сучасній сім'ї [Витоки педагогічної майстерності. Збірник наукових праць ПДПУ імені В.Г.Короленка]. Випуск 5. Полтава, Серія «Педагогічні науки». С. 219-223.

14. Шлянчак С. О., Шлянчак А. В., Тінін Д. Г.(2023). Сучасна проблематика гендерної психології та гендерної ідентичності в період статевої зрілості індивіда [Наукові записки]. Серія: Педагогічні науки, № 210. С. 192-199.

15. Chu L. (2022). Review on Influencing Factors of Gender Identity Development of Adolescent Individuals. Proceedings of the 2022 sth International Conference on Humanities and Social Science Research (ICHSSR 2022). P. 1597-1603.

REFERENCES

1. Atamanchuk N. M., Miroshnichenko A.V., Sahno M.T. (2013). Socialno-psihologichni charakteristiki sub'yekta spilkuvannya z riznoyu genderno-rolovoju povedinkoyu: Metodichni rekomendaciyi dlya studentiv pedagogichnih zakladiv, socialnih pedagogiv, psihologiv. Poltava, 53 s. [in Ukrainian].
2. Borishevskij M.J. (1996). Vihovannya u ditej statevoyi samosvidomosti [Vihovatelyu pro psihologiyu ta pedagogiku seksualnogo rozvitku ditini: nauk.-metod. zbirnik]. K.: Institut zmistu i metodiv navchannya, 168 s. [in Ukrainian].
3. Vasyutinskij V.O. (1996). Hlopci i divchata: statevorolove vihovannya u rodini [Vihovatelyu pro psihologiyu ta pedagogiku seksualnogo rozvitku ditini: naukovometodichnij zbirnik] / Za red. T.V. Govorun. K.: Institut zmistu i metodiv navchannya, S. 59-69 [in Ukrainian].
4. Zagraj L.D. (2019). Teoriyi genderu: Genderni doslidzhennya u psihologiyi: navchalnij posibnik. Ivano-Frankivsk, 264 s. [in Ukrainian].
5. Kikinezhdzi O. M. (2011). Genderna identichnist v ontogenezi osobistosti: Monografiya / O. M. Kikinezhdzi. Ternopil. : Navchalna kniga-Bogdan, 400 s. [in Ukrainian].
6. Maksimova N.YU. (2017). Psihologiya socialnoyi roboti iz problemnimi sim'yami: navchalnij posibnik. Kiyiv : VPC «Kiyivskij universitet», 463 s. [in Ukrainian].
7. Mitina S. V. (2020). Osoblivosti gendernoyi socializaciyi pidlitkiv iz nepovnih simej. [Vcheni zapiski Tavrijskogo nacionalnogo universitetu imeni V.I. Vernadskogo]. Seriya: Psihologiya Tom 31 (70). № 4. S.121-125 [in Ukrainian].
8. Miroshnichenko A.V. (2014). Osnovni instituti gendernoyi socializaciyi pidlitkiv. [Aktualni problemi psihologiyi: zb. nauk. pr. Institutu psihologiyi imeni G.S. Kostyuka NAPN Ukrayini]. Tom 11. Vip. 10. S. 15–26 [in Ukrainian].

9. Miroshnechenko A. V. (2011). Genderna socializaciya yak proces formuvannya gendernoyi identichnosti osobistosti [Visnik Harkivskogo nacionalnogo universitetu imeni V. N. Karazina]. № 985. Ser.: Psihologiya / za red. O. F. Ivanovoyi. Vip. 48. Harkiv: HNU, S. 103-107 [in Ukrainian].
10. Patriarh V.O. (2022). Interpretaciya termina gender u suchasnomu naukovomu diskursi [Poligranna filologiya bez kordoniv], S. 262-268 [in Ukrainian].
11. Pelih N.S. (2013). Osoblivosti statevo-rolovoyi socializaciyi pidlitkiv z povnih ta nepovnih simej [Problemi suchasnoyi psihologiyi]. Vip. 22. S. 445–457 [in Ukrainian].
12. Ribalka O.YA. (2007). Vihovannya u pidlitkiv kulturi mizhstatevih stosunkiv [spekurs dlya studentiv biologichnih fakultetiv]. Poltava, 136 s. [in Ukrainian].
13. Ribalka O.YA. (2008). Osoblivosti statevogo vihovannya ditej u suchasnij sim'yi [Vitoki pedagogichnoyi majsternosti. Zbirnik naukovih prac PDPU imeni V.G.Korolenka]. Vipusk 5. Poltava, Seriya «Pedagogichni nauki». S. 219-223 [in Ukrainian].
14. SHlyanchak S. O., SHlyanchak A. V., Tinin D. G. (2023). Suchasna problematika gendernoyi psihologiyi ta gendernoyi identichnosti v period statevoyi zrilosti individa [Naukovi zapiski]. Seriya: Pedagogichni nauki, № 210. S. 192-199 [in Ukrainian].
15. Chu L. (2022). Review on Influencing Factors of Gender Identity Development of Adolescent Individuals. Proceedings of the 2022 sth International Conference on Humanities and Social Science Research (ICHSSR 2022). R. 1597-1603 [in Eng.].

Ця робота ліцензується відповідно до Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Авторське право (c) 2024 Rybalka Olena Рибалка Олена

Atamanchuk Nina Атаманчук Ніна

Отримано: 14.09.2024

Відрецензовано: 08.10.2024

Опубліковано: 21.10.2024

DOI: <https://doi.org/10.31108/3.2024.8.2.7>